

---

*Ιωάννης Κιορίδης*  
(Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο)

**Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟ ΚΡΑΛΙΕΒΙΤΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ  
ΑΚΡΙΤΑ ΣΤΙΣ ΣΕΡΒΙΚΕΣ ΗΡΩΙΚΕΣ ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ ΚΑΙ  
ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ  
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ\***

*Εισαγωγή*

Η μελέτη αυτή αποτελεί, απ' όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, την πρώτη συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στις ηρωικές μορφές του Μάρκο Κράλιεβιτς και του Διγενή Ακρίτα, όπως αυτές παρουσιάζονται στις σερβικές επικές μπαλάντες και τα ελληνικά ακριτικά τραγούδια, αντίστοιχα. Μία ανάλογη συγκριτική μελέτη έχει πραγματοποιηθεί, εδώ και αρκετά χρόνια, στη Χιλή, ανάμεσα στη μορφή του Σέρβου ήρωα και του Καστιλιάνου Ελ Σιντ, η οποία, σε συνδυασμό με το ενδιαφέρον μας για τη σερβική λαϊκή παράδοση, μας παρακίνησε ν' ασχοληθούμε με το παρόν θέμα.<sup>1</sup>

Οι σερβικές μπαλάντες αποτελούν ένα από τα πλουσιότερα κεφάλαια της ευρωπαϊκής προφορικής παράδοσης. Δημιουργούνται από τα μέσα του 14<sup>ου</sup> αιώνα έως τον 19<sup>ο</sup>, στο α' μισό του οποίου παίρνουν γραπτή μορφή, κατά τη διάρκεια του αγώνα για την ανεξαρτησία των Σέρβων. Από την άλλη πλευρά, τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια είναι, επίσης, προφορικά και δημιουργούνται ήδη από τον 9<sup>ο</sup> και 10<sup>ο</sup> αιώνα, παίρνοντας τη γραπτή τους μορφή κυρίως στο α'

---

\*Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο πλαίσιο του Proyecto Nacional de I+D+I «FFI2015-64050-P, Magia, épica e historiografía hispánicas: relaciones literarias y nomológicas» που εκπονείται στο Πανεπιστήμιο της Σαραγόσα υπό τη διεύθυνση του Καθηγητή Αλμπέρτο Μοντανέρ.

<sup>1</sup> Βλ. J. O. Prenz, *El Cid y Krallevich Marko: una primera aproximación*, Madrid 1983. Η μελέτη του Χιλιανού ερευνητή χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο (σελ. 13-46) έχει εισαγωγικό χαρακτήρα. Οριοθετεί το προς μελέτη αντικείμενο κι αναφέρεται στο ιστορικό πλαίσιο και στον κύκλο των τραγουδιών για τον Μάρκο Κράλιεβιτς, του οποίου τη λογοτεχνική μορφή συγκρίνει με τον επικό ήρωα της Καστίλης, όπως αυτός παρουσιάζεται στο *Έπος του Ελ Σιντ* και τα *ρομάνθες*, δηλ. τα ισπανικά «δημοτικά» τραγούδια. Ακολουθεί σύντομη βιβλιογραφία. Στο δεύτερο μέρος (σελ. 47-131) ο ερευνητής μεταφράζει, στα ισπανικά, δεκαπέντε τραγούδια του επικού κύκλου του Μάρκο Κράλιεβιτς. Η μπαλάντα για τον θάνατο του ήρωα βρίσκεται στις σελ. 127-131.



Φότο. Ι Βασιλιάς Μάρκος, Η Μονή του Μάρκου πλησίον των Σκοπίων, νότια είσοδος 1373/1377

Сл. Ι Кралъ Марко, Марков манастир код Скопља, јужни улаз 1376/1377.

μισό του 19<sup>ου</sup> αι., όταν οι Έλληνες ξεσηκώνονται και τελικά καταφέρνουν να αποτινάξουν τον οθωμανικό ζυγό αιώνων. Μεγάλη είναι η τιμή που οφείλεται στον Вук Стефановић Караџић και τον Νικόλαο Πολίτη, που ανέδειξαν ουσιαστικά τις δύο παραπάνω παραδόσεις.<sup>2</sup>

Επίκεντρο της σύντομης τούτης μελέτης είναι οι σερβικές επικές μπαλάντες του κύκλου του Μάρκο Κράλιεβιτς, ιστορικής μορφής του 14<sup>ου</sup> αι. Από την άλλη, μας ενδιαφέρει ο Διγενής Ακρίτας, φανταστική και συμβολική φιγούρα των βυζαντινο-αραβικών συνόρων. Αμφότεροι οι ήρωες πρωταγωνιστούν ως κορυφαίες εθνικές μορφές στην πλούσια προφορική παράδοση των λαών τους. Επιπλέον, για τον βυζαντινό ήρωα υπάρχει μία πλούσια γραπτή παράδοση επών, η οποία διασώζεται σε έξι χειρόγραφα σε ελληνική γλώσσα (13<sup>ος</sup>-17<sup>ος</sup> αι.). Σ' αυτά ο ήρωας ονομάζεται Διγενής Ακρίτης και όχι Ακρίτας. Υπάρχουν, ακόμη, κάποιες ρωσικές διασκευές των βυζαντινών κειμένων.<sup>3</sup>

Αντικείμενο της σπουδής μας είναι τα τραγούδια που σχετίζονται με τον θάνατο των δύο ηρώων. Για τον θάνατο του Διγενή Ακρίτα βάση μας είναι η σχετική διασκευή από τον Πόντο, όπως τη διασώζει ο Ayensa. Θα προσφύγουμε, όμως, και σε άλλες παραλλαγές για το ίδιο θέμα, τις οποίες παραθέτει

<sup>2</sup> Για το έργο του Вук Стефановић Караџић βλ. G. N. W. Locke, *The Serbian epic ballads: an anthology*, Belgrad 2011, 24-28. Για τη συμβολή του Έλληνα λαογράφου βλ. Ν. Γ. Πολίτης, *Δημοτικά τραγούδια: εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα 1975 (σε πρώτη έκδοση το 1914).

<sup>3</sup> Για μία λεπτομερή αναφορά στα ελληνικά και ρωσικά χειρόγραφα του *Διγενή Ακρίτη* και τις μεταξύ των χειρογράφων σχέσεις βλ. M. Castillo Didier, *Poesía Heroica Griega: Epopeya de Diyenís Akritas. Cantares de Armuris y de Andrónico*, Santiago de Chile 1994, 41-53.

ο εν λόγω μελετητής, όπως και στις γραπτές συντάξεις του έπους του *Διγενή Ακρίτη*.<sup>4</sup> Από την άλλη, για τη σερβική μπαλάντα χρησιμοποιούμε την έκδοση του Locke.<sup>5</sup>

Στόχος μας είναι η λεπτομερής εξέταση των δύο ποιητικών δημιουργιών με έμφαση στις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσά τους. Αναλύουμε διάφορα μοτίβα και τον λειτουργικό τους ρόλο στα δύο τραγούδια, και καταλήγουμε σε σχετικά συμπεράσματα. Η μελέτη τούτη αποσκοπεί στο να αποτελέσει προοίμιο για ευρύτερη συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στις σερβικές λαϊκές μπαλάντες και τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια.

#### *Η δομή των δύο τραγουδιών*

Όσον αφορά στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι που εξετάζουμε, αυτό εκτείνεται σε 51 ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Η δομή είναι συνοπτικά η εξής:

Στ. 1-7. Ο Ακρίτας χτίζει κάστρο και φυτεύει περιβόλι σε μία πεδιάδα. Μέσα σ' αυτό φέρνει και φυτεύει κάθε λογής φυτά κι αμπέλια. Το τροφοδοτεί με νερό. Τα πουλιά στο περιβόλι κελαηδούν και προφητεύουν πως ο Ακρίτας θα μακροημερεύσει.

Στ. 8-13. Είναι Κυριακή, όταν ένα μαγικό πουλί προφητεύει τον θάνατο του Ακρίτα την επόμενη μέρα. Η γυναίκα του τον ενημερώνει σχετικά.

Στ. 14-22. Ο Ακρίτας αδιαφορεί για την είδηση και ζητά να του φέρουν τα όπλα και τα σκυλιά του για να βγει για κυνήγι. Το αποτέλεσμα του κυνηγιού θα κρίνει το αν θα πεθάνει ή όχι.

Στ. 23-25. Το κυνήγι αποβαίνει ανεπιτυχές.

Στ. 26-37. Συναντά τον Χάρο και συζητά μαζί του. Συμφωνούν να παλέψουν σ' ένα χάλκινο αλώνι. Αν νικήσει ο Χάρος, θα του πάρει την ψυχή. Αν νικήσει ο Διγενής, θα πάρει το άλογο του Χάρου.

<sup>4</sup> E. Ayensa Prat, *Cancionero griego de frontera*, Madrid 2004, 136-139, κείμενο και μετάφραση στα ισπανικά. Ο ίδιος μελετητής παραθέτει συνολικά δεκατέσσερις παραλλαγές του ίδιου θέματος μαζί με τη μετάφρασή τους στα ισπανικά στις σελ. 112-151. Όλες οι αναφορές μας στα ελληνικά δημοτικά τραγούδια για τον θάνατο του Διγενή γίνονται με βάση αυτήν την έκδοση του Ayensa Prat. Για τις αναφορές στο βυζαντινό έπος του *Διγενή Ακρίτη* χρησιμοποιούμε τις εξής εκδόσεις ανά χειρόγραφο: Στ. Αλεξίου, *Βασίλειος Διγενής Ακρίτης και το Άσμα του Αρμούρη*, Αθήνα 1985 (χφ. Εσκοριάλ, Ε), E. Jeffreys, *Digenis Akritis: The Grottaferrata and Escorial versions*, Cambridge 1998 (χφ. Κρυπτοφέρρης Κ), C. Sathas-E. Legrand, *Les exploits de Digénis Akritas : épopée byzantine du dixième siècle*, Paris 1875 (χφ. Τραπεζούντος, Τ), Α. Μηλιαράκης, *Βασίλειος Διγενής Ακρίτας : Εποποιία βυζαντινή της 10ης εκατονταετηρίδος κατά το εν Άνδρω ανευρεθέν χειρόγραφον*, Αθήνα 1881 (χφ. Αθηνών-πρώην Άνδρου, Α), Sp. Lambros, *Δήγησις ωραιότατη του ανδρειωμένου Διγενή, υπό Ιγνατίου ιερομονάχου Πετρίτζη, 1670, σελ. 111-237* στην *Collection de Romans Grecs en langue vulgaire et en vers publiés pour la première fois d'après les manuscrits de Leyde et d'Oxford*, Paris 1880 (χφ. Οξφόρδης, Ο), Δ. Πασχάλης, *Οι δέκα Λόγοι του Διγενοῦς Ακρίτου: πεζή διασκευή*, Λαογραφία 9, (Αθήναι 1926-1928), 305-440 (πεζή διασκευή, Π).

<sup>5</sup> G. Locke, ο.π., 216-225 (περιέχει το πρωτότυπο κείμενο και τη μετάφρασή του στα αγγλικά). Όλες οι αναφορές μας στη σερβική μπαλάντα για τον θάνατο του Μάρκο Κράλιεβιτς γίνονται με βάση την έκδοση αυτή του Locke. Ακολουθούμε την αγγλική μετάφραση του πρωτοτύπου με την αντίστοιχη αρίθμηση των στίχων.

Στ. 38-44. Στη μονομαχία νικά ο Χάρος. Ο Ακρίτας τού προτείνει να τον αφήσει να ζήσει και σε αντάλλαγμα να του δώσει ασήμι, μάλαμα, το άλογο, τις σαΐτες και τα κυνηγόσκυλά του. Ο Χάρος επιμένει πως ήρθε για να του πάρει την ψυχή.

Στ. 45-51. Ο Ακρίτας γυρίζει στη γυναίκα του. Της λέει πως θα πεθάνει σύντομα, και μάλιστα άκληρος. Της ζητά να ετοιμάσει το νεκροκρέβατό του και να το στολίσει με άνθη. Η γυναίκα κάνει ό, τι της ζητήθηκε και το τραγούδι τελειώνει.

Από την άλλη πλευρά, η σερβική μπαλάντα έχει πάνω από την τριπλάσια έκταση (161 δεκασύλλαβοι στίχοι). Η δομή της είναι συνοπτικά η εξής:

Στ. 1-3. Μια Κυριακή, κατά την αυγή, ο Μάρκο Κράλιεβιτς ζυπνά και κατευθύνεται προς τα όρη Ούρβινα, κοντά στη θάλασσα.

Στ. 4-16. Το άλογό του κλαίει, ο Μάρκο τού μιλά. Θεωρεί πως είναι κακό σημάδι και πως προμηνύει τον θάνατο κάποιου από τους δύο.

Στ. 17-53. Ο Μάρκο συνομιλεί με τη νεράιδα του βουνού η οποία τού προφητεύει τον θάνατό του. Γι' αυτόν τον λόγο θρηνεί το άλογο. Η νεράιδα αναφέρεται και στον τρόπο του θανάτου του και στο πώς θα τον καταλάβει ο ήρωας.

Στ. 54-69. Ο Μάρκο κάνει αυτά που του λέει η μάγισσα. Επαναλαμβάνονται αρκετοί στίχοι, αποχαιρετά τον κόσμο.

Στ. 70-93. Ενέργειες του Μάρκο πριν τον θάνατό του: σκοτώνει και θάβει το άλογό του, σπάζει τα όπλα του, πετά το ρόπαλο στη θάλασσα και του μιλά.

Στ. 94-118. Ανακοινώνει τον θάνατό του. Μοιράζει την περιουσία του, ετοιμάζει τον θάνατό του.

Στ. 119-161. Ο Μάρκο είναι πια νεκρός. Μετά από μία βδομάδα περνάνε από τον τόπο, όπου κείται, ο ηγούμενος και ο διάκονος του Χιλανδαρίου. Πραγματοποιούν τις επιθυμίες του. Τον θάβουν μυστικά στο Χιλανδάρι για να μην το μάθει κανείς.

#### Συγκριτική ανάλυση

Η σερβική μπαλάντα ξεκινά με μία ειρηνική σκηνή: ο Μάρκο σηκώνεται κατά την αυγή, ιππεύει το άλογό του και κατευθύνεται προς το βουνό της Ούρβινα, δίπλα στη θάλασσα. Δίνεται ο τόπος, αλλά και η μέρα που είναι η Κυριακή (στ. 1-3). Με ειρηνική σκηνή ξεκινά και το ακριτικό τραγούδι: ο Ακρίτας χτίζει κάστρο κι ετοιμάζει περιβόλι σ' έναν κατάλληλο τόπο στην πεδιάδα. Το γεμίζει με φυτά, αμπέλια και νερά, ενώ σ' αυτό έρχεται και φωλιάζει πλήθος πουλιών (στ. 1-6). Ο τόπος δεν συγκεκριμενοποιείται, η αμέριμνη όμως εικόνα μάς φέρνει στον νου τα όσα συμβαίνουν σε όλα τα χειρόγραφα του *Έπους του Διγενή Ακρίτη*, όπου ο ήρωας, λίγο πριν πεθάνει, ολοκληρώνει την πολεμική του δράση, έχοντας νικήσει τους εχθρούς του. Χτίζει παλάτι στη ζώνη του Ευφράτη, φυτεύει κήπο κι εκεί αποσύρεται με την καλή του.<sup>6</sup>

<sup>6</sup> Βλ. αντίστοιχα, Στ. Αλεξίου, ο.π., 63-66, E. Jeffreys, ο. π., 202-209, C. Sathas-E. Legrand, ο.π., 222-237, Α. Μηλιαράκης, ο.π., 122-128, Sp. Lambros, ο.π., 233-234, Δ. Πασχάλης, ο.π., 397-401.

Η εικόνα του Ακρίτα ως γεωργού απαντά και σε άλλα δημοτικά τραγούδια: έτσι σε παραλλαγή από το Παγγαίο (στ. 1-6), ο *Κωσταντής* (έτσι ονομάζεται ο Ακρίτας) βγαίνει να ζευγαρίσει με τα βόδια και τα σύνεργά του, κι αφού φυτέψει στάρι και κριθάρι, κάνει ένα διάλειμμα για να προγευματίσει.<sup>7</sup> Η εικόνα αυτή συνάδει με την ιστορική πραγματικότητα κατά την οποία στους Ακρίτες δίνονταν από το βυζαντινό κράτος τα «στρατιωτόπια», τα οποία αυτοί καλλιεργούσαν με αντάλλαγμα να υπερασπίζονται τις μεθοριακές ζώνες στις οποίες κατοικούσαν.<sup>8</sup> Είναι ενδιαφέρουσα και χαρακτηριστική της λαϊκής ποιήσης η επανάληψη της φράσης «(κι) όσα του κόσμου», με την οποία ξεκινούν οι στ. 3-6. Στον στ. 7 τα πουλιά, όπως και στο *έπος του Διγενή*, τραγουδούν και προφητεύουν πως ο Ακρίτας θα ζήσει πολλά χρόνια.<sup>9</sup>

Γρήγορα, όμως, και στα δύο τραγούδια το ειρηνικό και αμέριμνο κλίμα ανατρέπεται. Στη σερβική μπαλάντα γίνεται λόγος για ένα θαυμαστό γεγονός: ο πιστός φίλος του Μάρκο, το άλογό του Σάρατς, σκοντάφτει και χύνει δάκρυα, κάτι που ουδέποτε είχε ξαναδεί ο Μάρκο (στ. 5-7). Βλέποντάς το ο ήρωας θορυβείται και ρωτά ευγενικά τον φίλο του, το άλογό του, τι συμβαίνει (στ. 8-9).<sup>10</sup> Ο Μάρκο σημειώνει πως ποτέ δεν ξαναφέρθηκε έτσι το άλογο στα 160 χρόνια (οκτώ εικοσάδες, sic!) που είναι μαζί! (στ. 10-13). Το διάστημα χρόνου συνιστά ένα από τα στοιχεία υπερβολής, στα οποία σαφώς υπερτερεί η σερβική μπαλάντα. Ο ίδιος προαισθάνεται πως κάτι κακό θα συμβεί σ' αυτόν ή στο άλογο του. Το τέλος του θνητού βίου πλησιάζει! (στ. 14-16).

Την ίδια στιγμή στον *Ακρίτα* (8-9), κι αφού έχει περάσει ένα απροσδιόριστο διάστημα χρόνου, πρoί πρoί Κυριακής τα πουλιά δεν προφητεύουν την μακροήμερευση του Ακρίτα, όπως πριν, αλλά δίνουν μία δυσάρεστη προφητεία: ο Ακρίτας θα πεθάνει την επόμενη μέρα. Η παρουσία του μαγικού πουλιού που προφητεύει είναι σύνηθες μοτίβο των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, όχι μόνο των ακριτικών.<sup>11</sup> Έτσι, στο τραγούδι από το Παγγαίο, στο οποίο αναφερθήκαμε προηγουμένως, το μαγικό πουλί παίρνει ανθρώπινη λαλιά και χύνει πίκρα και φαρμάκι στον Κωσταντή: σπέρνει και χαιρέται, αλλά δεν θα προλάβει να θερίσει τον καρπό! (στ. 7-11). Ο ήρωας απορεί και ρωτά το πουλί πώς ξέρει τι θα του συμβεί (στ. 12). Η μοίρα του τον έχει γράψει στους πεθαμένους, απαντά αυτό (στ. 13-16). Τότε ο ήρωας λέει στο πουλί πως, αν ήξερε τη μοίρα του, θα' χε σκοτώσει τη γυναίκα και τα βόδια του για να μην τα χαρούν άλλοι

<sup>7</sup> E. Ayensa Prat, ο. π., 142-143.

<sup>8</sup> Στ. Αλεξίου, ο.π., ξγ-ξδ.

<sup>9</sup> Στ. Αλεξίου, ο.π., 65, αναφορά στους στ. 1658-1659.

<sup>10</sup> Η στενή σχέση του ήρωα με το άλογο του φαίνεται, μεταξύ των άλλων, σ' ένα από τα ωραιότερα ακριτικά τραγούδια, αυτό του *Μικρού Βλαχόπουλου*. Εκεί ο ήρωας συνομιλεί με τον «μαύρο του» και τον ρωτά αν μπορεί να πλεύσει στο αίμα της μάχης. Το άλογο απαντά θετικά και ζητά από τον ήρωα να δέσει στο κεφάλι του ένα χρυσό μαντήλι που θα τον προστατέψει (στ. 25-30). Ο ήρωας, πριν μπει στη μάχη, παρακινεί το άλογο του (στ. 35). Αναφορές στην αξία του αλόγου και τη δράση του στο πλευρό του ήρωα υπάρχουν και σε άλλους στίχους του τραγουδιού. Βλ. Ν. Γ. Πολίτης, ο.π., 82-83.

<sup>11</sup> Ενδεικτικά αναφέρουμε την παραλογή *Του Γιοφουριού της Άρτας*. Σ' αυτήν το μαγικό πουλί μιλά με ανθρώπινη λαλιά και προφητεύει πως δεν πρόκειται να στεριώσει το γεφύρι που χτίζουν, αν δεν στοιχειώσουν σ' αυτό την όμορφη γυναίκα του πρωτομάστορα (στ. 7-13). Βλ. Ν. Γ. Πολίτης, ο.π., 130.

(στ. 17-19).<sup>12</sup> Σε άλλη πάλι παραλλαγή, αυτή τη φορά από την Κεφαλονιά, ο Χάρος στήνει καρτέρι στον λεβέντη σε κάποιο σταυροδρόμι, ειδοποιημένος από κάποιο πουλί (στ. 4-5).<sup>13</sup> Όσον αφορά στη μέρα θανάτου του Διγενή, συνήθως αυτή είναι η Τρίτη, συχνά, δε, συμπίπτει με τη μέρα της γέννησής του. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά της παραλλαγής από την Εύβοια (στ. 1)<sup>14</sup>

Η συνέχεια είναι γοητευτική. Στη σερβική μπαλάντα, παρεμβαίνει μία σημαντική μορφή των σερβικών λαϊκών τραγουδιών, η μυστηριώδης νεράιδα ή νύμφη του βουνού (*Βιλα*, στ. 17-19).<sup>15</sup> Απευθύνεται στον ήρωα σε β' πρόσωπο, σαν σε φίλο και αδελφό. Ερμηνεύει τη συμπεριφορά του αλόγου. Γρήγορα θα χωριστούνε οι δυο τους γιατί ο Μάρκο θα πεθάνει (στ. 20-23). Ο Μάρκο διαφωνεί και έτσι αρχίζει ένας εκτεταμένος διάλογος. Ο ήρωας αντιλέγει πως έχει κάνει τόσα κατορθώματα με τον Σάρατς (περάσαν πόλεις και περιοχές, ταξίδεψαν σ' Ανατολή και Δύση). Οι δυο τους είναι οι καλύτεροι. Ποτέ δεν θα χωριστούν (στ. 24-32). Η νεράιδα απαντά στον αγαπητό της αδελφό, όπως αποκαλεί τον Μάρκο: κανείς δεν μπορεί να χωρίσει τον Σάρατς από τον κύριό του, κανείς δεν μπορεί να σκοτώσει τον Μάρκο, ο θάνατος θα έρθει από τα χέρια του Παντοδύναμου Θεού (στ. 33-41). Και η νεράιδα συνεχίζει τον λόγο της, αυτή τη φορά με συγκεκριμένες πληροφορίες για τον θάνατο του Μάρκο. Του λέει πως θα πρέπει ν' ανέβει με το άλογο του στην κορυφή του βουνού και να βρει ένα πηγάδι ανάμεσα σε δύο δέντρα. Αφού δέσει το άλογο σε ένα δέντρο, θα δει το πρόσωπό του να καθρεφτίζεται στο νερό του πηγαδιού και μετά θα πεθάνει (στ. 42-53).

Από την άλλη πλευρά, ο Ακρίτας αφ' ενός αδιαφορεί για το προμήνυμα των πουλιών. Χαμογελά και σημειώνει πως είναι πουλιά και δεν ξέρουν τι λένε (στ. 14-16).<sup>16</sup> Δεν σταματά, όμως, εδώ. Ζητά να του φέρουν τις σαΐτες του (τη μεγάλη και τη μικρή) και τα κυνηγόσκυλά του. Θα βγει για κυνήγι και από το αποτέλεσμά του θα κριθεί αν θα πεθάνει κείνη τη μέρα (στ. 17-22). Είναι η πρώτη προσπάθεια που κάνει ο ήρωας για ν' αποφύγει τον θάνατό του. Μάταια, όμως! Το κυνήγι δεν έχει αποτέλεσμα (στ. 24-25).

Αντίθετα με τον Ακρίτα, ο Μάρκο ακούει τα λεγόμενα της νεράιδας (στ. 54) και τα ακολουθεί. Αποδέχεται τη μοίρα του θανάτου. Ουσιαστικά οι στ. 55-64 αποτελούν επανάληψη των στ. 43-53 με αλλαγή προσώπου και εγκλίσεων: από το β' ενικό οριστικής και την προστακτική περνάμε στο γ' ενικό οριστικής. Σύνηθες φαινόμενο η επανάληψη στίχων στη λαϊκή ποίηση. Μόλις ο Μάρκο βλέπει στο νερό του πηγαδιού τον χρόνο του θανάτου του, δάκρυα κατακλύζουν τα μάτια του και ξεσπά σε θρήνο (στ. 65). Σε μια σύντομη αποστροφή του στον κόσμο (στ. 66-68) τον αποκαλεί ψεύτη και απατηλό! Η ζωή είναι ένα ωραίο λουλούδι που ανθίζει για λίγο. Ήρθε η ώρα να πεθάνει. Λίγο έζησε πάνω

<sup>12</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 142-143.

<sup>13</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 150-151.

<sup>14</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 126-127.

<sup>15</sup> Τα μυθολογικά αυτά όντα εμφανίζονται συχνά στις σερβικές μπαλάντες. Πρόκειται για πνεύματα που συχνά λαμβάνουν τη μορφή όμορφων νέων γυναικών. Γεννιούνται από δροσιά και βότανα και ζουν στα βουνά, τα δέντρα και τα σύννεφα. Κάποιες από αυτές είναι εξοικειωμένες με τους επικούς ήρωες. Βλ. G. Locke, ο.π., 359.

<sup>16</sup> Οι στ. 15-16 μάς θυμίζουν έντονα τους στ. 47, 62 της παραλογής *Του Νεκρού Αδελφού*. Βλ. Ν. Γ. Πολίτης, ο.π., 139-140.

στον κόσμο. Μόνο 300 χρόνια (sic)!!! Νέο σημείο υπερβολής! Συνειδητοποιεί ότι έφτασε ο καιρός να πεθάνει (στ. 69). Η διαδικασία του θανάτου του είναι ειρηνική, όπως θα δούμε παρακάτω. Δεν υπάρχει κανενός είδους δοκιμασία ή καταναγκασμός, όπως συμβαίνει στον *Ακρίτα*.

Εκεί η εικόνα είναι διαφορετική. Ο ήρωας δεν συμβιβάζεται με τον θάνατό του. Συναντά τον Χάρο σε ένα σταυροδρόμι (στ. 26). Ακολουθεί ένας ζωντανός διάλογος. Ο Ακρίτας ρωτά τον Χάρο πού πάει και γιατί είναι χαρούμενος (στ. 27). Ο Χάρος του δηλώνει πως έρχεται για κείνον και γι' αυτό είναι χαρούμενος (στ. 28). Ο Ακρίτας αναρωτιέται γιατί τον ακολουθεί: κάθεται όπου κάθεται, τον ακολουθεί όπου περπατά και γίνεται μαξιλάρι του, όταν αποκοιμείται (στ. 29-31). Του δηλώνει, δε, ότι είναι ο ανίκητος Ακρίτας (στ. 32). Ο Χάρος τού λέει να μην καυχιέται, γιατί αυτός που τον έστειλε είναι γενναϊότερός του (στ. 33-34). Υπονοείται πως είναι ο Θεός αυτός και συνεπώς είναι θέλημα Θεού ο θάνατος του Ακρίτα. Μόνον έτσι μπορεί να νικηθεί ο ήρωας, που είναι ανίκητος τόσο στα ακριτικά τραγούδια, όσο και στο ομώνυμο έπος.

Αλλά και σε άλλες παραλλαγές για τον θάνατο του Ακρίτα ο ρόλος του Χάρου είναι κομβικός. Έτσι στην παραλλαγή από την Κώμη του Γιαλού (Αμμόχωστος Κύπρου) ο Χάρος εμφανίζεται μαυροντυμένος, πάνω σε μαύρο άλογο και πηγαίνει σ' ένα πανηγύρι (στ. 1-2). Εκεί συναντά κάποιους χαροκόπους (στ. 3-4), αρνείται το κέρασμά τους και τους λέει ότι ήρθε να πάρει τον καλύτερό τους. Δείχνει τον Ακρίτα (στ. 5-15). Ο Διγενής αποδέχεται την πρόκληση (στ. 16-17).<sup>17</sup> Έμμεση αναφορά στον Χάρο, που είναι ο μόνος τον οποίο φοβήθηκε, κάνει ο Ακρίτας και στην παραλλαγή από την Εύβοια (στ. 19-21).<sup>18</sup> Το ίδιο δέος για τον Χάρο νιώθει ο Ακρίτας στην παραλλαγή από τη Σύμη (στ. 12), αλλά και σ' αυτήν από το Παγγαίο, όπου ο Χάρος έρχεται με το σπαθί στο χέρι (στ. 15-16).<sup>19</sup> Ο Χάρος ζηλεύει τον Ακρίτα στην παραλλαγή από την Κρήτη (στ. 11), ενώ σε άλλη παραλλαγή από το ίδιο νησί είναι μανιασμένος και ζητά να πάρει την ψυχή του νέου, αφού πρώτα τού πάρει τα ρούχα και τ' άρματα (στ. 7-9).<sup>20</sup> Τέλος, σε παραλλαγή από την Κεφαλονιά, ο Χάρος παραμονεύει και πάλι στο σταυροδρόμι έναν λεβέντη και του λέει πως ο Θεός τον έστειλε να του πάρει την ψυχή (στ. 4-9).<sup>21</sup>

Το ίδιο αναπόφευκτος φαίνεται να είναι ο θάνατος του Ακρίτη στο ομώνυμο βυζαντινό έπος. Αφού έχει ολοκληρώσει την αποστολή του, αποσύρεται στη μεθοριακή ζώνη του Ευφράτη μαζί με τη γυναίκα του. Νοσεί, προαισθάνεται τον θάνατό του, συμβουλεύει τους άνδρες του και τη γυναίκα του και τελικά παραδίδει την ψυχή του στον Κύριο ή στον Άγγελό Του.<sup>22</sup>

Ήρεμο τέλος, όμως, έχει ο Ακρίτας και σε κάποιες παραλλαγές των ακριτικών τραγουδιών. Έτσι, στην παραλλαγή από την Εύβοια, ο Ακρίτας θέλει να

<sup>17</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 112-113.

<sup>18</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 126-127.

<sup>19</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 128-129, 130-131.

<sup>20</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 132-133, 148-149.

<sup>21</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 150-151.

<sup>22</sup> Βλ. αντίστοιχα τα σχετικά με τον θάνατο του *Ακρίτη* σε Στ. Αλεξίου, ο.π., 67-70, E. Jeffreys, ο.π., 216-235, C. Sathas-E. Legrand, ο.π., 258-263, A. Μηλιαράκης, ο.π., 138-150, Sp. Lambros, ο.π., 234-235, Δ. Πασχάλης, ο.π., 406-412.

πεθάνει για να εξιλεωθεί για κάποιο κρίμα του (στ. 16, 22), αφού έζησε πρώτα 300 χρόνια στη γη!<sup>23</sup> Η εικόνα του Διγενή που ψυχομαχεί θυμίζει έντονα την εικόνα του στο έπος.<sup>24</sup> Σε κάθε περίπτωση, το ήρεμο τέλος θυμίζει τα συμβαίνοντα στον *Μάρκο Κράλιεβιτς*.

Πάντως, στα ακριτικά δημοτικά τραγούδια ο ήρωας δεν αποδέχεται τον θάνατο, χωρίς αντίσταση. Αφού προσπάθησε να τον αποφύγει, όπως είδαμε πριν στην παραλλαγή που μελετούμε, προχωρεί σε ένα δεύτερο βήμα: θα αποδεχτεί τη μοίρα του, μόνον αν ηττηθεί από τον Χάρο σε μονομαχία. Μάλιστα θέτει ο ίδιος τους κανόνες: θα παλέψουν στο χάλκινο αλώνι και, αν νικήσει ο Χάρος, θα του πάρει την ψυχή, ενώ, αν νικήσει ο Ακρίτας, θα του πάρει τον «μαύρο» (στ. 35-37).

Σε μία λιτή αναφορά ενός μόνο στίχου (στ. 38) μαθαίνουμε πως νικά ο Χάρος. Ακόμη και τότε ο Ακρίτας αντιστέκεται. Του αντιπροτείνει να πάρει ό,τι θέλει: ασημικά, μαλάματα, το άλογό του (που είναι ισάξιο μ' αυτό του βασιλέα), τη σαΐτα και τα κυνηγόσκυλά του (στ. 39-42). Είναι η δεύτερη αναφορά σε άλογο εδώ, η πρώτη σ' αυτό του Ακρίτα, που πάντως δεν έχει τον ενεργό ρόλο που έχει ο Σάρατς στη μπαλάντα του *Μάρκο Κράλιεβιτς*. Ο Χάρος επιμένει ότι, αυτός που τον έστειλε, του ζήτησε να του πάρει την ψυχή (στ. 43-44). Τότε μόνο ο Ακρίτας εγκαταλείπει την προσπάθεια να σωθεί, αναστενάζει και στρέφεται στην καλή του (στ. 45), η οποία είναι παρούσα στις τελευταίες του στιγμές, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει με τον Μάρκο, τον οποίο παραστέκει μόνο το άλογό του.

Η μονομαχία μεταξύ του ήρωα και του Χάρου είναι παρούσα και σε άλλες παραλλαγές. Έτσι, στην παραλλαγή από την Κώμη του Γιαλού, οι δυο τους παλεύουν για τρία μερόνυχτα. Ο Χάρος δεν καταφέρνει να νικήσει τον Διγενή και γι' αυτό του προτείνει μία συμφωνία (στ. 18-25).<sup>25</sup> Σε άλλη παραλλαγή, αυτή τη φορά από τα Λακκοβίκια, ο Διγενής αντιμετωπίζει τον Χάρο με το σπαθί του, αυτός όμως τον αρπάζει από τα μαλλιά και του παίρνει την ψυχή (στ. 15-17).<sup>26</sup> Σε παραλλαγή από την Κρήτη, ο Χάρος ζηλεύει τον ήρωα και του παίρνει την ψυχή με δόλιο και ύπουλο τρόπο (στ. 11-12).<sup>27</sup> Στην παραλλαγή από τον Πόντο (στ. 8-19) ο ήρωας, που εδώ αποκαλείται Κωσταντής, νικά τον Χάρο στο άλμα και στο πάλεμα. Ο Χάρος, όμως, με πονηριά τον πιάνει από τα μαλλιά και του λέει πως το μέρος στο οποίο θα τον πάει, δηλαδή ο Κάτω Κόσμος, προκαλεί τρόμο: σκοτεινό και αραχνιασμένο, είναι χτισμένο με τις κεφαλές των ανδρών και σκεπασμένο με τα μαλλιά των γυναικών.<sup>28</sup> Σε σιδερένιο αλώνι παλεύει ο νιος με τον Χάρο και τον νικά εννιά φορές. Ο Χάρος κακο-

<sup>23</sup> E. Ayensa Prat, ο.π., 126-127.

<sup>24</sup> Βλ. τις παραλλαγές από τη Σύμη, στ. 1, τις τρεις από την Κρήτη, στ. 1, σε E. Ayensa Prat, ο.π., 128-129, 132-133, 134-135, 144-145. Μάλιστα σε άλλη παραλλαγή ο Διγενής ψυχομαχεί σε σιδερένιο κρεβάτι. Οι γιατροί δεν μπορούν να τον σώσουν. Λέει πως ο Άγγελος του θανάτου έρχεται να τον πάρει στα τριαντατρία του χρόνια. Αγκαλιάζει τη γυναίκα του, η οποία πεθαίνει στην αγκαλιά του. Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 146-147. Η ομοιότητα με την αντίστοιχη σκηνή στο βυζαντινό έπος είναι πρόδηλη.

<sup>25</sup> Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 112-113.

<sup>26</sup> Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 130-131.

<sup>27</sup> Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 132-133.

<sup>28</sup> Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 140-141.



καρδίζεταи και καταφέρνει και πάλι με δόλο να πιάσει τον νέο από τα μαλλιά και να τον νικήσει. <sup>29</sup> Τέλος, στην παραλλαγή από την Κεφαλονιά, η μονομαχία γίνεται με άλμα και σε δύο φάσεις. Και τις δύο φορές νικά ο Χάρος. <sup>30</sup>

Όλη αυτή η διαδικασία απουσιάζει από τον *Μάρκο Κράλιεβιτς*. Ο ήρωας έχει από την αρχή συμβιβαστεί με την ιδέα του θανάτου του και με απόλυτη ηρεμία και συναίσθηση ετοιμάζει τα τελευταία βήματά του, πριν παραδοθεί σ' αυτόν. Αρχικά (στ. 70-79) παίρνει το λαμπερό του σπαθί και πηγαίνει στο αγαπημένο του άλογο. Του κόβει το κεφάλι για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων, που εμφανίζονται εδώ ως εχθροί του ήρωα. Δεν θέλει να το αφήσει στην ταπεινή δουλειά ούτε να το δει να φορτώνεται με χάλκινα νεροβάρελα. Το θάβει με τιμές ανώτερες από αυτές που αποδίδει στον αδελφό του, τον Άντρια. Η προτεραιότητα που δίνει στην τύχη του αλόγου του, αλλά και η τιμητική ταφή που του επιφυλάσσει δείχνουν τη σημασία που αποδίδει στον αχώριστο σύντροφό του.

Σε δεύτερη φάση, ο Μάρκο σπάζει στα τέσσερα το σπαθί του (στ. 80), για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων και να μην περηφανευόνται ότι το κατέχουν (στ. 81-83), αλλά και να μην τον καταριούνται οι Χριστιανοί (στ. 84). Άλλωστε ο Μάρκο ποτέ δεν θα μπορούσε, σύμφωνα με την εικόνα της μπαλάντας, να προδώσει τη χριστιανική του πίστη.

Μετά, ο ήρωας σπάζει στα επτά τη λόγχη του και ρίχνει τα κομμάτια στα κλαδιά του έλατου (στ. 85-87). Κατόπιν παίρνει το ρόπαλό του και το πετά από την κορυφή του βουνού Ούρβινα στη γαλάζια και μεγάλη θάλασσα (στ. 88-91). Είναι συνήθης για τον επικό ήρωα η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδει στα άρματα του. Αρκεί να δούμε τι συμβαίνει στο ομηρικό και το βυζαντινό έπος, αλλά και το ακριτικό τραγούδι. Άλλωστε, για να περιοριστούμε στο χφ. *Εσκοριάλ του Διγενή Ακρίτη* το «ραβδίν» είναι το συνηθέστερο όπλο του ήρωα (16 αναφορές), ενώ 17 αναφορές υπάρχουν και στον όρο «ραβδέα» (το χτύπημα με το ραβδί) στις διάφορες μορφές του. <sup>31</sup>

Μετά την καταστροφή των όπλων του, ο Μάρκο κλαίει και σημειώνει πως, όταν αναδυθεί από τη θάλασσα, τότε ένας νέος ήρωας, σαν κι αυτόν, θα ξαναγεννηθεί (στ. 92-93). Μαγικό στοιχείο και πάλι! Αλλά δεν σταματά εδώ: αμέσως γράφει ένα γράμμα, ενημερωτικό για τον θάνατό του (94-97). Απουσιάζει γενικά η επική ένταση εδώ, αλλά και πριν. Το γράμμα είναι σχετικά μακροσκελές (98-109). Αρχικά, σε μία αποστροφή σε β' πληθυντικό πρόσωπο, ενημερώνει για τον θάνατό του (98-101). Στη συνέχεια αναφέρεται στα πλούτη του, τρεις σάκους με χρυσά δουκάτα (102-103). Ζητά να μοιραστεί καθένας από τους σάκους, ο πρώτος για τα έξοδα της ταφής του, ο δεύτερος για την Εκκλησία και ο τελευταίος για τους τυφλούς και τους χωλούς. Θέλει να τον τραγουδούν και να τον θυμούνται (στ. 104-109). Ο αριθμός 3 υπάρχει κι εδώ

<sup>29</sup> Βλ. την κρητική παραλλαγή σε E. Ayensa Prat, ο.π., 148-149.

<sup>30</sup> Βλ. E. Ayensa Prat, ο.π., 150-151.

<sup>31</sup> R. Beaton-J. Kelly-T. Λεντάρη, *Πίνακας συμφοραζομένων του Διγενή Ακρίτη: σύνοταξη E*, Ηράκλειο 1995, 289-290.

(οι τρεις παραγγελίες), ενώ και το θρησκευτικό στοιχείο είναι έντονα παρόν.<sup>32</sup> Τον Μάρκο ενδιαφέρει η υστεροφημία του, κάτι που είναι συνηθισμένο για τους επικούς ήρωες.

Αφού ο ήρωας τα τακτοποιεί όλα, βάζει το γράμμα στο κλαδί του δέντρου, ώστε να είναι ορατό από τον δρόμο. Ρίχνει στο πηγάδι τη χρυσή του πένα, σταυρώνει τον εαυτό του, βγάζει το ένδυμά του και παραδίδεται στον θάνατο (στ. 110-118).

Από την άλλη πλευρά, στον *Ακρίτα*, οι ετοιμασίες του θανάτου είναι πολύ πιο λιτές. Αφού ο ήρωας αναστενάζει στους στ. 45-46 επειδή πεθαίνει άκληρος (όπως συμβαίνει με τον ήρωα του ομώνυμου έπους), καλοτυχίζει τη φύση (στ. 47). Μετά σε τέσσερις μόνο στίχους ζητά από την καλή του να του ετοιμάσει το νεκρικό κρεβάτι και να το στρώσει με άνθη. Αυτή το κάνει (στ. 48-51). Εδώ τελειώνει το ακριτικό τραγούδι. Ο ήρωας έχει πια συμβιβαστεί με τον θάνατο και προετοιμάζει τον εαυτό του και τη γυναίκα του, όπως άλλωστε και στο βυζαντινό έπος.

Η μπαλάντα, πάντως, του Μάρκο έχει πολύ δρόμο ακόμη (στ. 119-161). Ο ήρωας είναι νεκρός στο πηγάδι. Όσοι περνούν από εκεί πιστεύουν πως κοιμάται. Απομακρύνονται για να μην τον ξυπνήσουν (στ. 119-123). Μετά από μία αποστροφή, σε μορφή γνωμικού, για τη συνύπαρξη ευτυχίας και ατυχίας (στ. 124-125), «νικά» η τύχη, που οδηγεί εκεί τον ηγούμενο της Μονής του Χιλανδαρίου στο Άγιο Όρος, Βάσα, και τον διάκο του, Ησαΐα (στ. 126-129). Αρχικά ο ηγούμενος πιστεύει πως ο Μάρκο κοιμάται. Ζητά να μην τον ξυπνήσουν, γιατί θα θυμώσει (στ. 130-134). Μετά, βλέπει το γράμμα και αρχικά δυσπιστεί. Τελικά, διαπιστώνει τον θάνατό του. Είναι για μέρες νεκρός (στ. 135-141). Τον θρηνεί (142-143). Αφού παίρνει τα πλούτη και τον νεκρό, προετοιμάζει την ταφή του (στ. 144-152).

Ο ηγούμενος και ο διάκος του περνούν κατόπιν με γαλέρα στον Άθωνα, στο Άγιον Όρος. Η ταφή γίνεται μυστικά στο σερβικό μοναστήρι, στο Χιλανδάρι, αφού έχουν πρώτα αποδοθεί στον ήρωα οι πρέπουσες τιμές. Ο τάφος δεν πρέπει να αποκαλυφθεί. Ταφόπλακα δεν υπάρχει, για μην δίνεται στόχος στους εχθρούς για εκδίκηση. Η μυστικοπάθεια ενισχύει τη φήμη και τον θρύλο του ήρωα (στ. 153-161).

Γιατί, όμως, στο Χιλανδάρι; Ξέρουμε από την ιστορία πως ο Μάρκο σχετιζόταν με μοναστήρι, που ο ίδιος έχτισε κοντά στα Σκόπια, αλλά όχι με το Χιλανδάρι. Το μοναστήρι του Άθωνα πάλι, γνώρισε μεγάλη ακμή επί Στεφάνου Δουσάν, χωρίς να σχετίζεται με τον Μάρκο. Ο ποιητής χειρίζεται ελεύθερα την ιστορική πραγματικότητα. Συνδέει ένα μοναστήρι, σχετιζόμενο με τον Δουσάν, με έναν ήρωα στον οποίο ο μύθος επιφύλαξε έναν ρόλο πολύ σημαντικότερο και σίγουρα διαφορετικό από τον ιστορικά τεκμηριωμένο. Ουσιαστικά ο Μάρκο μυθοποιείται και αποκτά διαστάσεις που στην πραγματικότητα διέθεταν μορφές πολύ σημαντικότερες από αυτόν, όπως ο Δουσάν. Ίσως πάλι η σύνδεση της ταφής με το Χιλανδάρι να σχετίζεται με την προνομιακή σχέση του μοναστηριού με τους Σέρβους ηγεμόνες, ήδη από τον 12<sup>ο</sup> αι και σίγουρα κατά την εποχή δημιουργίας της μπαλάντας. Στο σημείο αυτό τελειώνει το τραγούδι.

<sup>32</sup> Το θρησκευτικό στοιχείο είναι παρόν, με διάφορους τρόπους, κατά τον θάνατο του ήρωα στο βυζαντινό έπος του *Διγενή Ακρίτη*. Αρκεί να μελετηθούν οι σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές της υποσημείωσης 22.

### Συμπεράσματα

Η συγκριτική ανάλυση μάς οδηγεί σε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα: οι δύο επικές παραδόσεις ενδιαφέρονται για τον θάνατο των δύο ηρώων. Υπάρχουν δεκάδες σχετικών παραλλαγών για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι, όπως επίσης και έξι χειρόγραφα του βυζαντινού έπους του Διγενή Ακρίτη, που κλείνουν με τον θάνατο του ήρωα. Το σερβικό τραγούδι, πάντως, είναι πιο εκτεταμένο από την ελληνική παραλλαγή με το οποίο το συγκρίνουμε. Στον *Μάρκο Κράλιεβιτς* υπάρχει πληροφόρηση για τον τόπο και τα πρόσωπα, κάτι που απουσιάζει από τον *Ακρίτα*. Στη σερβική μπαλάντα δρουν και άλλα πρόσωπα, πλην του Μάρκο.

Ο Ακρίτας είναι ένας φανταστικός ήρωας που συμβολίζει και αντιπροσωπεύει την ελληνική ψυχή. Ο ποιητής επεξεργάζεται με απόλυτη ελευθερία και ευελιξία τον χαρακτήρα και το ήθος του ήρωά του. Από την άλλη πλευρά, ο Μάρκο της μπαλάντας διαφέρει από τον ιστορικό Μάρκο Κράλιεβιτς. Έτσι, η μορφή του απηχεί και αντιπροσωπεύει τα χαρακτηριστικά πιο σημαντικών ιστορικών ηρώων της εποχής του. Η μπαλάντα συνδέεται με το μοναστήρι του Χιλανδαρίου στο Άγιον Όρος και ο ποιητής αποδίδει στον Μάρκο κάποια χαρακτηριστικά που ταιριάζουν στον σπουδαίο Σέρβο ηγεμόνα, Στέφανο Δουσάν. Με άλλα λόγια, η εξιδανίκευση του Μάρκο συνδέεται με την ανάγκη του σερβικού λαού για ηρωικά πρότυπα, κάτι απολύτως αναγκαίο κατά τη σκληρή περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Φαίνεται πως παρουσιάζεται με τρόπο απλοποιημένο η ιδιαίτερη και πολυπρισματική σχέση του ιστορικού ήρωα με τους Τούρκους.

Το υπερφυσικό στοιχείο είναι παρόν στα δύο ποιήματα, ιδίως, δε, στον *Μάρκο Κράλιεβιτς*. Δίνεται έμφαση στους χρησμούς, ενώ ο θάνατος και των δύο ηρώων προοικονομείται (από το μαγικό πουλί στον *Ακρίτα*, από το άλογο του ήρωα στον *Μάρκο*). Επιπλέον, στη σερβική μπαλάντα σημαντικό ρόλο παίζει η μαγική νεράιδα. Αμφότεροι οι ήρωες πεθαίνουν απρόσμενα, πάνω στην ακμή τους, αν και ο Μάρκο ισχυρίζεται πως έφτασε πια τα 300 χρόνια ζωής, χωρίς, όμως, να γεννά (άλλο στοιχείο υπερβολής). Αμφότεροι πεθαίνουν μακριά από τη μάχη. Ο Μάρκο αποδέχεται αμέσως τη μοίρα του, ενώ ο Ακρίτας όχι. Ο θάνατος του Μάρκο καλύπτεται από ένα πέπλο μυστηρίου. Από την πλευρά του, ο Ακρίτας δεν παραιτείται μπροστά στο πεπρωμένο και καταφεύγει σε σειρά δοκιμασιών. Αρχικά συνδέει τον επικείμενο θάνατό του με την αίσια ή μη έκβαση ενός κυνηγιού, ενώ τελικά μονομαχεί με τον Χάροντα (κοινό μοτίβο στα ακριτικά τραγούδια). Μόνον όταν νικιέται, αποδέχεται τη μοίρα του ως θέλημα Θεού. Πάντως, το θρησκευτικό στοιχείο είναι πιο έντονο στον *Μάρκο Κράλιεβιτς*, ειδικά μετά τον θάνατο του ήρωα.

Τελικά, οι δύο ήρωες πεθαίνουν, έχοντάς στο πλευρό τους αυτούς που τους αγαπούν: τη γυναίκα του ο Ακρίτας και το άλογό του ο Μάρκο. Βέβαια, στον *Μάρκο* δίνεται πολλή περισσότερη έμφαση στην προετοιμασία του θανάτου του ήρωα, από ό,τι στον *Ακρίτα*. Οι δύο ήρωες αποδέχονται τελικά τον θάνατο με στωικότητα κι ενδιαφέρονται για την ίδια τους την ταφή. Διατηρούν ανέπαφη την ηρωική τους διάσταση, παρά την τελευταία τους. Η αίσθηση που κανείς αποκομίζει είναι πως οι ήρωες δεν πέθαναν ποτέ και πως η μνήμη τους παραμένει αιώνια. Αυτός ήταν και ο κύριος στόχος των δύο τραγουδιών.

Ελπίζουμε η παρούσα σύντομη μελέτη να δώσει το έναυσμα για ευρύτερες συγκριτικές προσεγγίσεις ανάμεσα στις επικές ποιητικές παραδόσεις των δύο λαών.

*Joannis Kioridis*

(Γρчки отворени Универзитет, Универзитет у Сарагоси)

СМРТ МАРКА КРАЉЕВИЋА И ДИГЕНИСА АКРИТАСА У СРПСКИМ  
ХЕРОЈСКИМ БАЛАДИМА И ГРЧКИМ АКРИТИЧКИМ ПЕСАМА:  
КОМПАРАТИВНИ ПРИСТУП

Овај рад је први компаративни приступ између Марка Краљевића И Дигениса Акритаса, као што су представљени у српским баладама и грчким народним песмама. Било је сличних радова између српског хероја и кастиљијанског Ел Сиде, што нас је уз наше интересовање за српску традицију подстакло да се бавимо овим питањем. Марко је историјска личност, док је Дигенис фантастична и симболична. Међутим, обојица су протагонисти богате усмене традиције, која је такође препуна других херојских фигура. Штавише, за Акритаса постоји богата писана епска традиција која се чува у облику шест рукописа на грчком (XIII-XVII век), док на руском постоје три верзије.

После кратког уводног упућивања на српске баладе о Марку и грчким народним песмама о Дигенису, проблем је дефинисан: испитивање тих песама везано је за смрт ова два јунака. Структура песама за упоређивање приказана је у главном делу студије. Након тога, аутор обавља детаљно компаративно испитивање две поетске креације идентификовањем сличности и разлика између њих.

Што се сличности тиче, примећује се да је смрт два хероја предвиђена присуством натприродних елемената. Други људи су присутни на лицу места. Обојица хероји прихватају смрт са стицизмом и обојица су заинтересовани за њихово правилно сахрањивање. Они задржавају своју херојску димензију упркос њиховој смрти. Главна разлика је, међутим, да је у случају Дигениса његова смрт насилна и то је због борбе са Чаросом, који је непобедив. Две песме такође варирају по величини, а у присуству натприродног елемента који је израженији у српској балади. Аутор анализира различите мотиве и њихову функционалну улогу у две песме и завршава своју студију уз наду да ће бити још једна компаративна анализа епских традиција.